

Kamil Adam Szubart

Niemiecko-rosyjskie partnerstwo strategiczne w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 1990-2014

Wschodnioznawstwo 8, 319-347

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kamil Adam Szubart

Niemiecko-rosyjskie partnerstwo strategiczne w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 1990-2014

Rozpad systemu bipolarnego w Europie w latach 1989-1991 rozpoczął kilkuletni proces formowania się nowej architektury bezpieczeństwa. Polityczne zmiany w krajach radzieckiej strefy wpływów, rozwiązanie struktur polityczno-wojskowych – Układ Warszawski (UW)¹ i polityczno-ekonomicznych – RWPG², podporządkowujących Moskwie państwa Europy Środkowo-Wschodniej otworzyło nowy rozdział w historii Europy. Był to również początek nowej ery w historii Niemiec i relacji dwustronnych z ZSRS, a następnie z Federacją Rosyjską (FR). Niemcy w pierwszej kolejności musieli zmierzyć się z największym wyzwaniem w swojej powojennej historii, a więc z procesem unifikacji RFN z sześcioma landami byłej NRD. Rozpoczęcie tego procesu nie byłoby możliwe bez zgody strony radzieckiej. Ponadto sukcesorka prawno-międzynarodowa ZSRS, Rosja ze swoim potencjałem ludnościowym, terytorialnym, ekonomicznym i militarnym, jak również z silną pozycją międzynarodową, ze stałym miejscem w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, stała się najpoważniejszym partnerem w polityce wschodniej RFN. Bońska RFN i NRD jako państwa brzegowe dwóch wrogich bloków polityczno-wojskowych, ale również ideologicznych, w przypadku ewentualnego konfliktu byłyby głównym teatrem działań wojennych, w tym również użycia taktycznej i strategicznej broni jądrowej. W związku z tym na terytorium obu państw rozmieszczono potężne związki operacyjne, które w pierwszej fazie konfliktu miały wziąć na siebie ciężar walk. Dlatego też problematyka bezpieczeństwa

---

¹ *Układ o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej*, tzw. Układ Warszawski (ros. *Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи*) – sojusz polityczno-wojskowy państw bloku wschodniego z dominującą rolą ZSRS podpisany 14 V 1955 r. w Warszawie, rozwiązany 1 VII 1991 r. w Pradze. Por. J. Kukułka, *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945-2000 z kalendarium 2001-2006*, Warszawa 2007, s. 79, 451.

² Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej – organizacja międzynarodowa państw bloku wschodniego koordynująca proces współpracy i integracji ekonomiczno-gospodarczej pomiędzy członkami, powołana w Moskwie 25 I 1949 r., rozwiązana 28 VI 1991 r. Por. J. Kukułka, *op.cit.*, s. 51, 452.

zdeteminowała stosunki niemiecko-radziecko/rosyjskie po 1990 r., zarówno w kontekście wycofania radzieckich sił z terytorium „zjednoczonych” Niemiec³, jak również sprzeciwu ZSRS wobec relokacji natowskich oddziałów i infrastruktury z landów zachodnich na obszar byłej NRD.

W odniesieniu do lat 1990-2014 należy wyróżnić dwa okresy współpracy niemiecko-rosyjskiej. Pierwszy z nich przypada na lata 1990-2000 i kończy się zmianami na scenie politycznej w Rosji – ustąpienie z urzędu 31 XII 1999 r. prezydenta Borysa Jelcyna, natomiast w Niemczech objęcie rządów przez sojusz SPD/Związek 90/Zieloni (niem. *Bündnis 90/Die Grünen*) we wrześniu 1998 r. Zmiany u steru władzy w obu krajach oraz wydarzenia na arenie międzynarodowej otworzyły nowy etap w stosunkach dwustronnych, w tym na płaszczyźnie współpracy wojskowej, które *de facto* trwają po dzień dzisiejszy pomimo zmian na niemieckiej scenie politycznej. Strategiczne partnerstwo z Moskwą wynika przede wszystkim z pragmatyzmu politycznego, popartego silnym lobbieniem ze strony niemieckich koncernów przemysłowych.

Pierwsza dekada współpracy niemiecko-rosyjskiej po zakończeniu zimnej wojny

W wyniku rozpadu ZSRS i polityczno-ustrojowych zmian w krajach Europy Środkowo Wschodniej, niemiecka polityka zagraniczna uległa diametralnemu przewarściowaniu. Za E. Cziomerem można wymienić dwa główne kierunki niemieckiej polityki zagranicznej w odniesieniu do Europy Wschodniej na początku lat 90.:

- Polityka wobec FR i Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP);
- Polityka wobec Europy Środkowo- i Południowo-Wschodniej z dominującą rolą Polski jako państwa o największym potencjale ludnościowym, terytorialnym, ekonomicznym i militarnym⁴.

Zgodnie z powyższą koncepcją, Moskwa, pomimo rozpadu ZSRS, nadal pozostawała najsilniejszym graczem regionu, który stał się głównym podmiotem współpracy z Bonn. Wynikało to z sukcesji prawno-międzynarodowej, jako kontynuatorki ZSRS oraz dominującej pozycji wśród pozostałych państw WNP⁵.

³ Z punktu widzenia prawa międzynarodowego publicznego nie można mówić o zjednoczeniu jako dwóch pełnoprawnych podmiotów prawa międzynarodowego, raczej o akcesji sześciu landów byłej NRD do RFN, które po unifikacji kontynuowały tradycję prawnoustrojową i historyczną bońskiej RFN. Por. D. Janicka, *Ustawa zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec (1949-1989)*, Toruń 2009.

⁴ E. Cziomer, *Polityka zagraniczna Niemiec. Kontynuacja i zmiana po zjednoczeniu ze szczególnym uwzględnieniem polityki europejskiej i transatlantyckiej*, Warszawa 2005, s. 187.

⁵ G. Wettig, *Rußland und Deutschland in einem neuen System der europäischen Sicherheit*, „Berichte des Bundesinstituts für Ostwissenschaftliche und Internationale Studien“ 1992, nr 7, s. 5.

W pierwszej połowie lat 90. problematyka bezpieczeństwa zdeterminowała bilateralne stosunki pomiędzy RFN a FR. Priorytetowe znaczenie miało przede wszystkim:

- Uregulowanie statusu radzieckich sił zbrojnych na terytorium RFN, a następnie terminu wycofania ze wschodnich landów, gdzie stacjonowała radziecka/rosyjska Zachodnia Grupa Wojsk (ZGW) (ros. *Группа советских войск в Германии – ГСВГ*)⁶;
- Pomoc logistyczna i finansowa ze strony Bonn dla ZSRS/FR przy realizacji postanowień Traktatu CFE (ang. *Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*)⁷;
- Pomoc finansowa w celu zabezpieczenia i konserwacji radzieckich/rosyjskich arsenałów broni masowego rażenia (BMR)⁸;
- Wsparcie polityczne Bonn dla działań FR w celu przejścia radzieckiego potencjału jądrowego od państw WNP, który w wyniku dezintegracji ZSRS weszły w jego posiadanie⁹.

Na terytorium b. NRD według danych z 1 I 1991 r. stacjonowało 16 dywizji zmechanizowanych i pancernych, samodzielna dywizja artylerii i armia lotnicza składająca się z 5 dywizji i 5 pułków lotniczych. Dawało to ogółem 4,1 tys. czołgów, 7,9 tys. bojowych wozów piechoty, 691 samolotów, 3,5 tys. środków artyleryjskich, 91 tys. innych pojazdów wojskowych oraz 2,6 mln ton środków

⁶ W polskiej literaturze przedmiotu najczęściej stosuje się określenie Zachodnia Grupa Wojsk. Jednak zgodnie z tłumaczeniem z języka rosyjskiego bardziej precyzyjne wydaje się Grupa Wojsk Radzieckich w Niemczech (ros. *Группа советских войск в Германии – ГСВГ*). Por. *Краткая история группы советских войск в Германии*, <http://www.gsvg.ru/dokument/dok/123-kratkaya-istoriya-gruppy-sovetskih-voysk-v-germanii.html> (17 II 2014).

⁷ Podczas Nadzwyczajnego Spotkania KBWE w Paryżu 19-21 XI 1990 r. szefowie 23 państw i rządów (16 państw członkowskich NATO i 7 sygnatariuszy UW) podpisali *Traktat o Rozbrojeniu Konwencjonalnym w Europie* tzw. *Traktat CFE (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, CFE)*. Przedmiotem *Traktatu CFE* była redukcja pięciu kategorii konwencjonalnego sprzętu wojskowego: czołgów, środków artyleryjskich, bojowych wozów piechoty, bojowych śmigłowców i samolotów. Obszar redukcji miał objąć terytorium Europy od atlantyckich wybrzeży Portugalii do gór Ural. W tym celu wyznaczono strefy główne i strefy flankowe odpowiadające „nasyceciu” sprzętem wojskowym. W *Traktacie CFE* z listopada 1990 r. wprowadzono dwa pułapy ograniczeń w sprzęcie wojskowym, tj. blokowy odnoszący się do NATO i UW oraz terytorialny. Na szczycie OBWE w Stambule w 1999 r. przyjęto *Traktat Adaptacyjny*, który pułapy blokowe zmieniał na rzecz pułapów narodowych. Por. T. Kapuśniak, *Traktat o rozbrojeniu konwencjonalnym w Europie jako międzynarodowy reżim bezpieczeństwa*, Toruń 2005.

⁸ G.Wettig, *op.cit.*, s. 9-10.

⁹ W wyniku rozpadu ZSRS, radziecka taktyczna i strategiczna broń jądrowa znalazła się na terytorium 4 państw: FR, Ukrainy, Białorusi i Kazachstanu. Por. M. Raś, A. Włodkowska, *Bezpieczeństwo obszaru WNP*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, R. Zięba (red.), Warszawa 2008, s. 333.

materiałowych i amunicji¹⁰. Do tego dochodzi taktyczna i strategiczna broń jądrowa, która znajdowała się w dyspozycji wyżej wymienionych związków taktycznych i operacyjnych. Stan osobowy sił radzieckich/rosyjskich wynosił: 340 tys. żołnierzy i oficerów, 45 tys. pracowników cywilnych oraz 163 tys. członków rodzin. Jak wskazują powyższe dane, była to olbrzymia ilość sprzętu i ludzi, których obecność na terytorium Niemiec wymagało natychmiastowego uregulowania w świetle niemieckiego prawa, m.in. sposób poruszania się przedstawicieli radzieckich/rosyjskich sił zbrojnych, odpowiedzialność za ewentualne przestępstwa popełnione przez żołnierzy wobec ludności niemieckiej, oraz w ramach dwustronnych umów międzynarodowych. Niebagatelne znaczenie miał również czynnik ideologiczny. ZSRS – członek UW, a więc sojuszu polityczno-wojskowego wymierzonego w NATO, którego członkiem była z kolei RFN.

W dniach 9 i 12 X 1990 r. w Moskwie ówczesny kanclerz RFN Helmut Kohl i Michaił Gorbaczow podpisali dwie umowy, które uregulowały pobyt Rosjan w RFN oraz termin ich wycofywania: *Porozumienie o realizowanych przedsięwzięciach i Układ o warunkach czasowego pobytu i sposobach planowanego wycofania* (niem. *Vertrag zwischen der Regierung der BRD und der Regierung der UdSSR über die Bedingungen des befristeten Aufenthalts und Die Modalitäten des planmäßigen Abzugs der sowjetischen Truppen aus dem Gebiet der BRD*)¹¹. Drugi z powyższych dokumentów wskazywał datę 31 XII 1993 r. jako ostateczny termin wyjścia Rosjan z RFN. Zgodnie z zawartymi umowami międzynarodowymi, 20 X 1990 r. pierwsze jednostki zaczęły opuszczać terytorium RFN. Proces wycofywania się Rosjan przebiegał dość płynnie, aż do sierpnia 1991 r. kiedy w Moskwie doszło do puczu Gienadija Janajewa, będącego ostatnią próbą ratowania chylącego się ku upadkowi imperium sowieckiego¹². Końcowy proces dezintegracji ZSRS pociągnął za sobą decyzje polityczne, które wpłynęły zasadniczo na redukcję obecności radzieckich sił zbrojnych w Niemczech, m.in. decyzja o utworzeniu WNP – 8 XII 1991 r., oraz dekret Rady Najwyższej ZSRS z 25 XII 1991 r. o samorozwiązaniu ZSRS, stwarzając szereg komplikacji z punktu widzenia prawa międzynarodowego. Nasuwało to kilka kluczowych pytań, które determinowały relokację sił rosyjskich z Niemiec na terytorium FR, bądź innych krajów WNP, m.in.: komu powinno podlegać ZGW, FR czy WNP? Kto poniesie koszty olbrzymiej operacji

¹⁰ J. Solak, *Niemcy w NATO*, Warszawa 1999, s. 163; H. Timmermann, *op.cit.*, s. 16-17.

¹¹ *Układ o warunkach czasowego pobytu i sposobach planowego wycofania* regulował m.in. procedury ćwiczeń i funkcjonowania ZGW zgodnie z wytycznymi NATO! Zabroniono prowadzenie ćwiczeń i manewrów z udziałem powyżej 13 tys. żołnierzy, zredukowano ilość lotów radzieckiego lotnictwa z 2,3 tys. do 100 w ciągu doby oraz lotów na niskich wysokościach i lotów w stratosferze. Por. J. Solak, *op.cit.*, s. 163. *Vertrag zwischen der Regierung der BRD und der Regierung der UdSSR über die Bedingungen des befristeten Aufenthalts und die Modalitäten des planmäßigen Abzugs der sowjetischen Truppen aus dem Gebiet der BRD*, *Chronik der Mauer*, <http://www.chronik-der-mauer.de/index.php/de/Start/Detail/id/593882/page/3> (11 VI 2014).

¹² J. Kukulka, *op.cit.*, s. 469.

logistycznej? Jak uregulować przynależność państwową osób służących w ZGW, którzy reprezentowali wszystkie byłe republiki radzieckie?

W odniesieniu do WNP rodziło się kolejne pytanie, gdyż będąc luźnym porozumieniem regionalnym zgodnie z normami prawa międzynarodowego nie mogło przejąć zwierzchnictwa nad jakimikolwiek siłami zbrojnymi. Powyższe wydarzenia, jak również wykładnia prawa międzynarodowego, wzbudziły zaniepokojenie Bonn. Przełamanie tej patowej sytuacji nastąpiło 7 V 1992 r., kiedy to prezydent Borys Jelcyn na mocy dekretu prezydenckiego podporządkował ZGW Rosji, jako prawno-międzynarodowej sukcesorce ZSRS, co rozwiało częściowo obawy Niemców. W dniach 14-16 XII 1992 r. z wizytą w Moskwie przebywał ponownie H. Kohl, który z B. Jelcynem rozmawiał na temat częściowej modyfikacji układów z października 1990 r. Efektem tych rozmów było przesunięcie terminu wycofania z 31 XII 1993 r., na 31 VIII 1994 r. Ponadto RFN zobowiązała się także przeznaczyć kwotę 550 mln marek na „(...) pokrycie kosztów odtworzenia gotowości bojowej powracających do Rosji jednostek wojskowych”¹³.

Do drugiego spotkania w 1992 r. na linii H. Kohl – B. Jelcyn doszło 16 XII w Moskwie¹⁴. Podczas dwustronnych rozmów potwierdzono datę wycofania wojsk, przekazano kolejną transzę niemieckiej pomocy finansowej oraz zmodyfikowano trasy transportu przez kraje tranzytowe. Pierwotnie planowano cztery formy transportu: morski, kolejowy, drogowy i lotniczy¹⁵. W związku ze sprzeciwem Polski, będącej krajem tranzytowym, zrezygnowano z transportu drogowego, a transport kolejowy ograniczono do wyznaczonych przez polskie władze dwóch korytarzy. Ciężki sprzęt, w tym taktyczna i strategiczna broń jądrowa, miał być transportowany wyłącznie drogą morską¹⁶. Głównymi portami morskimi wykorzystywanymi do przerzutu rosyjskiej armii były Rostock, Wismar i Mukran, z których transporty morskie kierowano do portów w Kłajpedzie i w obwodzie kaliningradzkim. Rząd federalny w Bonn zobowiązał się także do wsparcia socjalnego powracających do Rosji i innych krajów WNP żołnierzy, pracowników cywilnych i ich rodzin. W związku z koniecznością restrukturyzacji rosyjskiej armii, kilkanaście tysięcy żołnierzy i cywilów służących w ZGW musiało odejść ze służby i podjąć zatrudnienie w sektorze cywilnym. Katastrofalna sytuacja gospodarcza Rosji na początku lat 90., będąca wynikiem transformacji ekonomicznej z gospodarki centralnie planowanej do wolnorynkowej konkurencji, spowodowała,

¹³ J. Solak, *op.cit.*, s. 162.

¹⁴ H. Timmermann, *op.cit.*, s. 19.

¹⁵ Transport lotniczy był wykorzystywany przede wszystkim do transportu żołnierzy, pracowników cywilnych i ich rodzin. Rząd federalny dokonał czarteru samolotów pasażerskich niemieckich linii lotniczych Lufthansa.

¹⁶ M. Menkiszak, *Trudne sąsiedztwo: problematyka bezpieczeństwa w stosunkach Polski z ZSRR i Rosją w latach 1989-2000*, [w:] *Polska polityka bezpieczeństwa 1989-2000*, R. Kuźniar (red.), Warszawa 2001, s. 163-167.

że zdecydowana większość osób odchodzących z armii znalazło się w bardzo trudnej sytuacji życiowej, co z kolei przekładało się na wszelkiego rodzaju patologie społeczne, łącznie z próbami samobójczymi. Na cele socjalne obejmujące budowę 37 tys. mieszkań w krajach WNP, koszt przekwalifikowania zawodowego, pokrycie kosztów transportu lotniczego i codzienny koszt utrzymania stacjonującej w RFN armii radzieckiej/rosyjskiej, RFN wyasygnowała w latach 1990-1994 kwotę rządu 15 mld marek¹⁷, z czego same inwestycje budowlane w krajach WNP plus koszty przekwalifikowania zawodowego wyniosły prawie 8 mld marek¹⁸.

Na początku 1993 r. obie strony wyraziły zgodę na przyjęcie tzw. „opcji zerowej” w odniesieniu do roszczeń strony rosyjskiej związanych z rekompensatą za nieruchomości pozostawione w Niemczech przez ZGW. Problem roszczeń na kwotę 8-10 mld marek był już tematem rozmów podczas spotkania przywódców obu państw w grudniu 1992 r., jednak nie przyniosło ono żadnego kompromisu. Należy podkreślić, że pozostawione nieruchomości w zdecydowanej większości były w opłakanym stanie, ponieważ wyjeżdżający żołnierze dokonywali demontażu wszystkiego co mogło zostać użyte wtórnie, a więc gniazdek elektrycznych, okien, elementów centralnego ogrzewania itd. Wiele z tych inicjatyw było podejmowane bez wiedzy, a nawet wbrew przełożonym, a służyło wyłącznie partykularnym interesom. Dlatego też większość pozostawionej infrastruktury przed ponownym użytkowaniem wymagała wykonania generalnych remontów oraz przeprowadzenia żmudnej procedury prawnej mającej na celu przekazanie tych obiektów władzom cywilnym lub pozostawieniem w dyspozycji Bundeswehry. Ostatecznie, w pierwszej połowie 1992 r. strona rosyjska zdecydowała się zrezygnować z wyżej wymienionych roszczeń na rzecz wspomnianego już pakietu socjalnego w wysokości 15 mld marek¹⁹.

Dnia 25 VI 1994 r. w Berlinie uroczystie pożegnano ostatnich żołnierzy i oficerów 6. Brygady Strzelców Zmotoryzowanych „Witebsk-Nowogród” (ros. 6-я гвардейская мотострелковая дивизия) na czele z głównodowodzącym rosyjskimi siłami zbrojnymi w Niemczech gen. Matwiejem Burlakovem²⁰. Ostatni

---

¹⁷ Zgodnie z postanowieniami Traktatu 2+4 (niem. *Vertrag über die abschließende Regelung in bezug auf Deutschland*; daher auch kurz als *Regelungsvertrag* bezeichnet) pierwotny koszt miał wynieść 12 mld marek. Podczas wizyty M. Gorbaczowa w Bonn w grudniu 1990 r. podpisano umowę o udzieleniu stronie radzieckiej bezprocentowego kredytu w wysokości 3 mld marek. Jednak strona radziecka, a później rosyjska nie wywiązała się z umowy i z perspektywy czasu bardziej precyzyjne wydaje się określenie bezzwrotna pożyczka. Por. J. Krasuski, *Historia Niemiec*, Wrocław 2004, s. 601.

¹⁸ Dokładny koszt budowy mieszkań w krajach WNP – 7,8 mld marek; koszt przekwalifikowania zawodowego odchodzących do cywila żołnierzy i pracowników cywilnych – 200 mln marek; koszt pobytu ZGW w RFN do 31 VIII 1994 r. – 3 mld marek; koszty transportu ludzi i sprzętu do Rosji – 1 mld marek. Por. J. Solak, *op.cit.*, s. 163.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

żołnierze ZGW wyjeżdżali dwa miesiące przed upływem terminu wycofania, tj. 31 VIII 1994 r., zgodnie z umową z grudnia 1992 r. Uroczystość w Berlinie była zwieńczeniem trwającego prawie 4 lata procesu wycofywania się dawnej ZGW armii radzieckiej z terytorium byłej NRD i ostatecznym dopełnieniem się procesu unifikacji dwóch państw niemieckich (niem. *Deutsche Wiedervereinigung*).

Dobitnie świadczą o tym słowa kanclerza H. Kohla, który 23 V 1994 r. w oświadczeniu prasowym stwierdził: „Wycofanie wojsk radzieckich do ojczyzny zakończyło trwający aż do upadku muru bolesny rozdział w historii obu naszych krajów i Europy. Wspólnie spoglądamy w przyszłość z nadzieją na pogłębienie dobrych i przyjacielskich stosunków między Niemcami a Rosją”²¹.

Drugim zagadnieniem odnoszącym się do kooperacji wojskowej w latach 90. był Traktat CFE. Terytorium RFN podczas zimnej wojny, jak również zaraz po rozpadzie systemu bipolarnego, należało do obszarów o największym nasyceniu konwencjonalnym sprzętem wojskowym na świecie. Szczególnie ważne z perspektywy reżimu CFE było radzieckie uzbrojenie będące na wyposażeniu ZGW. Początkowo Rosjanie nie planowali dokonywać niszczenia na terytorium Niemiec i całość posiadanego sprzętu przetransportować z powrotem do ZSRS/FR. Jednak olbrzymie koszty takiej operacji logistycznej wymusiły zmianę tej decyzji. Na początku sierpnia 1992 r. w miejscowości Wünsdorf rozpoczęto proces niszczenia poszczególnych rodzajów uzbrojenia przewidzianych Traktatem CFE. Według raportów Komisji Weryfikacyjnej ds. reżimu CFE (ang. *Verification Coordinating Committee, VCC*), Rosjanie na terytorium RFN do chwili wycofania ostatniego związku taktycznego tj. 25 VI 1994 r. zniszczyli w sumie 2389 jednostek broni konwencjonalnej²². Zgodnie z wytycznymi VCC, z technicznego punktu widzenia proces neutralizacji miał polegać w pierwszej kolejności na pozbawieniu możliwości prowadzenia walki, a więc demontażu przyrządów celowniczych, możliwości prowadzenia ognia, jak również zdolności samodzielnego przemieszczania, a więc wszelkich możliwości jezdnych²³.

Kolejnym elementem bilateralnej współpracy pomiędzy Bonn a Moskwą była broń jądrowa. Status RFN jako państwa bezatomowego został potwierdzony w moskiewskim Traktacie 2+4. Nie oznaczało to jednak, że taka broń nie znajdowała się na terytorium RFN i NRD. Nuklearne siły strategiczne na obszarze Niemiec utrzymywali zarówno Rosjanie, jak i Amerykanie. Obie strony dysponowały ruchomymi wyrzutniami oraz strategicznymi bombowcami dalekiego zasięgu umożliwiającymi przenoszenie głowic jądrowych. Do tego dochodziła taktyczna broń jądrowa, która była na wyposażeniu poszczególnych związków taktycznych

²¹ Cyt. za: J. Solak, *op.cit.*, s. 164.

²² *Ibidem*, s. 163.

²³ *Verification Coordinating Committee (VCC)*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69341.htm (12 VII 2014).

i miała służyć doraźnym uderzeniom na ograniczoną skalę²⁴. W odniesieniu do Niemiec, rosyjska broń jądrowa opuściła terytorium RFN równolegle z wycofaniem ZGW do końca czerwca 1994 r. Jednak w dalszym ciągu zaniepokojenie RFN budziły radzieckie arsenały jądrowe na terytorium krajów WNP. W wyniku rozpadu ZSRS posiadaczami broni jądrowej stały się cztery państwa, oprócz FR były to Ukraina, Białoruś i Kazachstan. O ile Białoruś i Kazachstan bez większych oporów przekazały wszystkie głowice i pociski Rosjanom, żądając w zamian jedynie uznania międzynarodowego, to spore problemy pojawiły się w kontekście Ukrainy²⁵. Kijów z broni jądrowej postanowił uczynić kluczowy gwarant swojej suwerenności. Ponadto permanentne niedoinwestowanie sił zbrojnych państw WNP, szerząca się korupcja i rozkradanie własności państwowej rodziło obawy, że w posiadanie BMR mogą wejść państwa przejawiające ambicje jądrowe, np. Korea Północna, kraje arabskie rządzone przez autorytarne reżimy lub organizacje terrorystyczne. W Bonn dostrzegano to zagrożenie, co przełożyło się na podjęcie konkretnych działań w celu zminimalizowania ryzyka. Obawy z początku lat 90. były w pełni uzasadnione, co dostrzegali sami Rosjanie. Świadczy o tym wypowiedź gen. Jurija Bułygina, ówczesnego szefa GRU (ros. *Главное Разведывательное Управление, ГРУ*)²⁶: „(...) bezpieczeństwo zapasów broni nuklearnej, chemicznej i konwencjonalnej ZSRS stało się bardzo problematyczne w sytuacji pogłębiającego się rozczarowania żołnierzy i oficerów źle opłacanej armii rosyjskiej, a zakup małej bomby atomowej to tylko kwestia ceny”²⁷. Potwierdzeniem powyższych słów było ujęcie na lotnisku w Frankfurt nad Menem przez Federalny Urząd Kryminalny (niem. *Bundeskriminalamt*) podróźnego, który w swoim bagażu przewoził ładunek plutonu 239²⁸. Intensywne śledztwo wykazało, że prawdopodobnym miejscem nabycia materiału było terytorium FR²⁹, jednak dalsze czynności procesowe nie wykazały ani zleceniodawców, ani źródła docelowego. Niemieccy śledczy, jak również służby specjalne obu krajów podejrzewały, że materiał miał dopiero trafić na czarny rynek, a następnie zostać sprzedany stronie, która zaproponuje najwyższą cenę. Powyższe wydarzenie, które przedostało się do mediów, świadczyło o konieczności podjęcia bezzwłocznych działań do przejęcia kontroli nad całym arsenałem przez jedno państwo, w tym wypadku przez FR.

²⁴ Szerzej na ten temat: K. Szubart, *Amerykańska taktyczna broń jądrowa w Niemczech*, 2010, <http://fae.pl/publikacje/opinie?gi=2&page=6> (19 III 2014).

²⁵ P. van Ham, *Ukraine, Russia and European Security: Implications for Western Policy*, „Chaillot Paper” 1994, nr 2, s. 13.

²⁶ GRU – Główny Zarząd Wywiadowczy Sztabu Generalnego Armii ZSRS/Federacji Rosyjskiej, http://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=9711@egOrganization (15 V 2014).

²⁷ M. Chorośnicki, *Terroryzm: analizy i fakty*, Warszawa 2002, s. 102.

²⁸ Inny przykład to kradzież w listopadzie 1993 r. przez dwóch oficerów Floty Czarnomorskiej uranu 235. Za sprzedaż żądali kwoty 50 tys. dolarów! Por. M. Chorośnicki, *op.cit.*, s. 102.

²⁹ *Ibidem*, s. 102.

Żmudne negocjacje pomiędzy trzema krajami WNP a FR oraz czwórką kontaktową w postaci USA, Wielkiej Brytanii, Francji i RFN doprowadziły do podpisania Protokołu Lizbońskiego (ang. *Lisbon Protocol*), 23 V 1992 r. Zgodnie z niniejszym dokumentem Kazachstan, Białoruś i Ukraina stały się stroną Układu o nieproliferaacji broni jądrowej (ang. *Nuclear Non-Proliferation Treaty, NPT*) z 1968 r.³⁰ Ponadto 5 XII 1994 r. na szczycie KBWE w Budapeszcie USA, FR i Wielka Brytania jako mocarstwa atomowe potwierdziły gwarancje bezpieczeństwa i suwerenności względem Ukrainy w zamian za ostateczne wyrzeczenie się przez Kijów ambicji nuklearnych. Memorandum Budapesztańskie nie było jednak z punktu widzenia prawa międzynarodowego umową międzynarodową, a jedynie luźną deklaracją polityczną trzech wyżej wymienionych mocarstw. Jest to szczególnie ważne w kontekście rosyjskiej agresji na Krym i wschodnią Ukrainę w pierwszej połowie 2014 r. Zarówno Protokół Lizboński, jak i Memorandum Budapesztańskie, umożliwiły dokonanie całkowitej denuklearyzacji powyższych państw, w tym Ukrainy, na której terytorium znajdowała się największa ilość radzieckich głowic nuklearnych i środków przenoszenia³¹. Za ostateczną datę zakończenia procesu denuklearyzacji byłych republik radzieckich uznaje się 1996 r., kiedy ostatnie głowice nuklearne opuściły terytorium Ukrainy (1 VI)³² i Białorusi (23 XI)³³. Dzięki temu Ukraina uzyskała realną pomoc finansową ze strony USA i UE, w tym RFN. We wrześniu 1996 r. podczas wizyty H. Kohla w Kijowie doszło do podpisania kilkunastu dwustronnych umów handlowych m.in. dotyczących niemieckich inwestycji w ukraiński przemysł lotniczy³⁴.

Partnerstwo nowego wieku

Drugi etap w stosunkach dwustronnych nastąpił w 2000 r. wraz z objęciem urzędu prezydenta FR przez Władimira Putina³⁵ oraz wcześniejszymi zmianami na politycznej scenie w Niemczech, gdzie 27 X 1998 r. powstał nowy rząd koalicji SPD-Związek 90/Zieloni na czele z kanclerzem Gerhardem Schröderem.

³⁰ M. Raś, A. Włodkowska, *op.cit.*, s. 333.

³¹ P. van Ham, *op.cit.*, s. 23.

³² T. Kapuśniak, *Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie*, Warszawa – Lublin 2008, s. 68.

³³ J. Kukułka, *op.cit.*, s. 467.

³⁴ *Between Russia and the West: Foreign and Security Policy of Independent Ukraine*, [w:] *Studies in Contemporary History and Security Policy*, K. R. Spillmann, A. Wenger, D. Müller (eds.), Bern – Berlin – Bruxelles – Frankfurt a.M. – New York – Wien, s. 20.

³⁵ Dnia 31 XII 1999 r. po rezygnacji z funkcji prezydenta FR przez Borysa Jelcyna, Władimir Putin objął stanowisko p.o. prezydenta FR zgodnie z art. 92 ust. 3 Konstytucji Federacji Rosyjskiej (ros. *Конституция Российской Федерации*). Już 26 III 2000 r. został wybrany na stanowisko głowy państwa z wynikiem 52,9%. Por. *Russia, Presidential Election, 26 March 2000: Final Report*, <http://www.osce.org/odihr/elections/russia/16275> (1 VII 2014).

Dnia 29 II 2000 r. z wizytą w Rosji przybywał minister obrony RFN, Rudolf Scharping³⁶. Podczas spotkania poruszono temat Czeczenii, w której od 11 X 1999 r. trwała rosyjska ofensywa militarna określana jako II wojna czeczeńska, oraz podpisano trzydzieści trzy umowy dotyczące współpracy na płaszczyźnie wojskowo-technicznej. Oceniając rezultat spotkania R. Scharping stwierdził, że RFN i FR widzą te same problemy bezpieczeństwa międzynarodowego, m.in. terroryzm, zagrożenie proliferacją BMR, ale inne sposoby rozwiązania³⁷. Szczególnie widoczne było to w kontekście definiowania zagrożenia terroryzmem i sposobów jego zwalczania w kontekście rosyjskich działań na północnym Kaukazie. Strona niemiecka zdecydowanie opowiadała się za zwalczaniem terroryzmu metodami *stricte* policyjnymi i nieużywaniem do tych celów regularnej armii.

Wizyta R. Scharpinga zapoczątkowała nową erę w relacjach niemiecko-rosyjskich. Nowa jakość objęła dwa filary. Pierwszy z nich to relacje na szczeblu państwowym obejmujące resorty obrony RFN i FR, oparte na determinantach politycznych. Drugi filar to zależności o charakterze biznesowym. Rosyjskie zapotrzebowanie na nowoczesne uzbrojenie i wyposażenie, z drugiej strony – szukanie nowych rynków zbytu przez niemieckie koncerny zbrojeniowe, które w związku ze stopniową redukcją wydatków na cele militarne wśród członków NATO i UE, próbowały znaleźć nowe rynki sprzedaży.

Dnia 15 VI 2000 r. w Berlinie doszło do zainicjowania cyklicznych szczytów niemiecko-rosyjskich, w których stronę niemiecką reprezentował kanclerz G. Schröder, natomiast delegacji rosyjskiej przewodniczył prezydent W. Putin³⁸. Była to zarazem pierwsza oficjalna wizyta zagraniczna W. Putina od chwili zaprzysiężenia na stanowisku prezydenta FR. Podczas spotkania obu przywódców padły deklaracje o strategicznym partnerstwie pomiędzy krajami, jak również ustanowiono mechanizm cyklicznych spotkań, zarówno o charakterze politycznym, jak i eksperckim³⁹. Podczas swojej wizyty w Berlinie, W. Putin spotkał się ze wszystkimi najważniejszymi niemieckimi politykami, włącznie z przewodniczącym Bundestagu, Wolfgangiem Thierse, który zaprosił rosyjskiego prezydenta do wystąpienia na połączonych obradach obu izb niemieckiego parlamentu⁴⁰.

³⁶ *Deutschland und Russland vertiefen militärische Zusammenarbeit: Scharping spricht von 33 Kooperationen im Jahr 2000*, <http://www.rp-online.de/politik/scharping-spricht-von-33-kooperationen-im-jahr-2000-aid-1.2265237> (2 VII 2014).

³⁷ *Russia-Germany military cooperation despite Chechnya*, <http://groups.yahoo.com/group/chechnya-sl/message/6691> (30 V 2014).

³⁸ *German, Russian Leaders Open Summit Meeting*, http://articles.orlandosentinel.com/2000-06-15/news/0006150350_1_german-russian-president-vladimir-putin (1 VII 2014).

³⁹ R. Gotz, *Germany and Russia – strategic partners?*, „Geopolitical Affairs” 2007, nr 4, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/fachpublikationen/Strategic_Partners_ks.pdf (1 VII 2014).

⁴⁰ *President Vladimir Putin met Bundestag Speaker Wolfgang Thierse*, <http://eng.kremlin.ru/news/14625> (12 VII 2014).

Zintensyfikowanie relacji niemiecko-rosyjskich było pochodną szeregu czynników zachodzących wewnątrz Niemiec i w Rosji, jak również bieżących wydarzeń międzynarodowych, które ukształtowały niemiecko-rosyjskie partnerstwo strategiczne w pierwszej dekadzie XXI w. Wśród kluczowych determinantów należy przede wszystkim wyróżnić:

- neoimperialne ambicje W. Putina⁴¹;
- zamachy terrorystyczne w USA i amerykańska odpowiedź w postaci globalnej wojny z terroryzmem (ang. *global war on terror*);
- kryzys rynków finansowych od przełomu 2007/2008 r.;
- wzrost cen gazu ziemnego i ropy naftowej na światowych rynkach spowodowanych m.in. amerykańskim uderzeniem na Irak w marcu 2003 r.⁴²;
- sprzeciw Moskwy wobec planów budowy elementów amerykańskiego systemu obrony strategicznej (ang. *National Missile Defense, NMD*) w Republice Czeskiej i Polsce;
- postulat RFN, aby elementy NMD stały się częścią systemu obrony rakietowej NATO i FR⁴³;
- proces modernizacji rosyjskich sił konwencjonalnych pod wpływem doświadczeń z konfliktów w Tadżykistanie, Czeczenii i Gruzji;
- czynnik personalny – osobista sympatia pomiędzy G. Schröderem i W. Putinem.

Pierwszy czynnik miał charakter ideologiczny i został zbudowany na resentymentach społeczeństwa rosyjskiego za potęgą i siłą imperium radzieckiego. Wynikało to z trudnej sytuacji ekonomicznej, zarówno państwa rosyjskiego, jak i jego obywateli, którzy po rozpadzie ZSRS w latach 90. zostali dotknięci falą bezrobocia, przestępczości i wszelkich form patologii społecznych, którym w żaden sposób nie mogło zapobiec państwo rosyjskie. Mimo że wiele z tych form degeneracji życia obywatelskiego i społecznego istniało w ZSRS to jednak w świadomości statystycznego obywatela FR całe zło pojawiło się dopiero po rozpadzie imperium sowieckiego wraz z transformacją polityczno-ustrojową oraz gospodarką wolnorynkową. Na tym gruncie swój kapitał polityczny zbudował W. Putin, który wykorzystując swoje cechy charakteru i zabiegi *public relations* stał się lekarstwem na całe zło Rosji.

⁴¹ W. Seiffert, *Wladimir W. Putin. Wiedergeburt einer Großmacht*, Wien 2000, s. 55-59.

⁴² Na przestrzeni kilku lat doszło do drastycznych skoków cen paliw na światowych rynkach. Np. w 2001 r. za 1 baryłkę ropy naftowej płacono ok. 25 dolarów, w połowie 2004 r. już 41 dolarów. W 2008 r. cena wyniosła 145,18 dolarów! Por. *Oil Price History and Analysis*, <http://www.wtrg.com/prices.htm> (15 VI 2014).

⁴³ Więcej na temat NMD: K. Klatka-Urbaniak, *Polska: przedmiot czy podmiot w amerykańsko-rosyjskiej rozgrywce wokół tarczy antyrakietowej*, [w:] *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej. Wybrane aspekty stosunków z Polską, Ukrainą i Białorusią*, L. Zyblikiewicz, M. Czajkowski, P. Bajor (red.), Kraków 2010, s. 129-148.

W polityce zagranicznej W. Putin dał Rosjanom poczucie narodowej dumy, która została poważnie nadwątlona podczas drugiej kadencji prezydenckiej B. Jelcyna w związku z jego notorycznym nadużywaniem alkoholu. Z jednej strony prezydent W. Putin zaprezentował iluzję rosyjskiej współpracy, zarówno multilateralnej, jak i bilateralnej, natomiast z drugiej strony twarde artykułowanie rosyjskiej racji stanu. W pierwszym kontekście był to dialog w ramach Rady NATO–Rosja (ros. *Совет Россия–НАТО, СРН*; ang. *NATO–Russia Council*) utworzonej na mocy Deklaracji Rzymskiej z 28 V 2002 r.⁴⁴, jak również konsultacje dwustronne z najważniejszymi partnerami międzynarodowymi – USA, Francją, Wielką Brytanią i RFN.

Za przykład silnego artykułowania rosyjskich interesów narodowych może posłużyć agresywne przemówienie prezydenta W. Putina na 37. Monachijskiej Konferencji Polityki Bezpieczeństwa (niem. *Münchner Konferenz für Sicherheitspolitik*; ang. *Munich Security Conference, MSC*) 10 II 2007 r.

Podczas swojego przemówienia rosyjski przywódca zagroził wybuchem nowej zimnej wojny w Europie oraz potępił amerykańską politykę zagraniczną, która cechowała się nadmiernym unilateralizmem z pominięciem ONZ i OBWE⁴⁵. Prezydent W. Putin w Monachium zaprezentował niesamowitą arogancję i pewność siebie, jak również hipokryzję oskarżając członków NATO o zwiększanie wydatków na cele obronne, gdy w rzeczywistości to Rosja podjęła poważne wysiłki na rzecz modernizacji swoich sił zbrojnych. Pokłosiem agresywnej retoryki W. Putina z Monachium była decyzja o zawieszeniu wykonalności zobowiązań reżimu CFE, które nastąpiło 14 VII 2007 r.⁴⁶

Wspomniane już konsultacje bilateralne służyły przede wszystkim rozbiciu jedności politycznej państw członkowskich UE i NATO. Szczególny nacisk dyplomacja rosyjska położyła na UE i jej słabość w postaci prowadzenia Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB) (ang. *Common Foreign and Security Policy, CFSP*), która *de facto* pozostawała w sferze chęci zarówno Brukseli, jak i państw członkowskich. Oczywiście, próby rozbicia konsolidacji ugrupowań politycznych zachodniej Europy, czy też, w szerszym rozumieniu, strefy atlantyckiej, nie była i nie jest czymś nowym w ramach rosyjskiej polityki zagranicznej, czego najlepszym przykładem jest początek lat 90. i rosyjskie zabiegi na rzecz wzmocnienia KBWE/OBWE kosztem podważenia celowości istnienia Sojuszu

⁴⁴ *NATO–Russia Relations: A New Quality, Declaration by Heads of States and Government of NATO Member States and the Russian Federation*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19572.htm (12 VII 2014).

⁴⁵ *Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy*, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html> (12 VII 2014).

⁴⁶ *Rosja zawieszta wykonywanie traktatu CFE*, „Tydzień na Wschodzie”, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2007-07-25/rosja-zawieszta-wykonywanie-traktatu-cfe> (23 III 2014).

Północnoatlantyckiego w ramach Doktryny Kozyriewa⁴⁷. W pierwszej dekadzie XXI w. Moskwa bardzo dobrze wykorzystwała koniunkturę na intensyfikację relacji dwustronnych z najbardziej wpływowymi państwami UE, intensyfikując również wielopłaszczyznowe relacje w ramach osi Moskwa, Berlin, Paryż.

Neokonserwatywna wizja ładu międzynarodowego reprezentowana przez administrację G. W. Busha była zasadniczym bodźcem do ukształtowania się swoistego politycznego trójprzymierza pomiędzy tymi trzema państwami. Zamachy z 11 IX i amerykańska odpowiedź w postaci *Doktryny Bezpieczeństwa USA* (ang. *The National Security Strategy of the United States of America*)⁴⁸ z września 2002 r., przyczyniły się do bezprecedensowego sprzeciwu wobec działań USA i sformowania osi Paryż – Berlin – Moskwa⁴⁹. Mimo udzielenia poparcia i solidarności przez państwa członkowskie NATO Waszyngtonowi, łącznie z uruchomieniem art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego (ang. *Washington Treaty*) 12 IX 2001 r., *casus* Iraku spowodował trwałe pęknięcie pomiędzy sojusznikami, które zostało wykorzystane przez Moskwę⁵⁰. Do tradycyjnie sceptycznego wobec USA Paryża, dołączyła RFN G. Schrödera, który ze sprzeciwu wobec działań USA uczynił główny motor napędowy kampanii wyborczej SPD do Bundestagu w 2002 r. Pozwoliło to SPD odnieść sukces wyborczy 22 IX 2002 r.⁵¹

Pomimo zmiany na stanowisku kanclerza RFN 22 XI 2005 r.⁵² i zwycięstw wyborczym we Francji Nicolasa Sarkozy'ego 6 V 2007 r., współpraca z FR była nadal kontynuowana w czym niebagatelne znaczenie miały powiązania biznesowe zachodnioeuropejskich koncernów z partnerami biznesowymi w Rosji, wśród których najpoważniejszym był Kreml. Zarówno nowa kanclerz RFN Angela Merkel, jak i Nicolas Sarkozy nie pałali już taką miłością do W. Putina jak poprzednicy, jednak będąc politykami niesamowicie pragmatycznymi nadal rozwijali współpracę z Moskwą, również na płaszczyźnie bezpieczeństwa. Do spadku napięcia w relacjach transatlantyckich przyczyniły się również kolejne wybory prezydenckie w USA, które wygrał kandydat Partii Demokratycznej Barack H. Obama i w lutym 2009 r. w Monachium ustami wiceprezydenta Joe Bidena

⁴⁷ J. Malczyk, *Doktryna Kozyriewa*, „Gazeta Wyborcza”, 17 XI 1992, s. 5, http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,108852,19921117RP-DGW,Doktryna_Kozyriewa,.html (12 VII 2014).

⁴⁸ *The National Security Strategy of the United States of America*, <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> (11 VII 2014).

⁴⁹ R. Kuźniar, *Pozimnowojenne dwudziestolecie 1989-2010*, Warszawa 2011, s. 331.

⁵⁰ FR również wyraziła solidarność z USA po 11 XI. W globalnej wojnie z terroryzmem widziała dla siebie szansę na „legalne” zwalczanie separatyzmu czeczeńskiego.

⁵¹ *Nowe otwarcie w stosunkach amerykańsko-rosyjskich: bilans i perspektywy*, „Biuletyn PISM” 2010, nr 23(631), http://www.pism.pl/zalaczniki/Biuletyn_631.pdf (13 VII 2014).

⁵² We wrześniu 2005 r. doszło do drugiej w historii RFN tzw. „wielkiej koalicji” pomiędzy CDU/CSU i SPD. Stanowisko Kanclerza Federalnego RFN objęła Angela Merkel z CDU. Por. za: J. Dittberner, *Große Koalition: 1966 und 2005*, http://www.bpb.de/publikationen/H0M2YN,0,Gro%DFe_Koalition%3A_1966_und_2005.html (11 VI 2014).

zaprezentował koncepcję „resetu” w stosunkach z Rosją⁵³, którego głównym elementem była rezygnacja z budowy elementów tarczy antyrakietowej w Polsce i Republice Czeskiej według koncepcji, która była forsowana przez administrację G.W. Busha. Wywołało to ostre protesty ze strony Republikanów, którzy zarzucili B. Obamie naiwność i brak znajomości meandrów polityki zagranicznej wobec tak twardo grającego przeciwnika, jakim jest Rosja⁵⁴.

Wracając do analizy partnerstwa niemiecko-rosyjskiego po objęciu rządów przez koalicję CDU/CSU–FDP, należy podkreślić, że taka współpraca nie miała już tak mocnego oddźwięku medialnego, jak w latach 2000-2005, lecz nadal była kontynuowana, co przekładało się na konkretne decyzje. Szczególnie mocno akcentowana była współpraca na płaszczyźnie bezpieczeństwa i kooperacji wojskowej, co uwidoczniło się na trójstronnym szczycie w Deauville 18-20 X 2010 r., który bezpośrednio poprzedził szczyt Sojuszu Północnoatlantyckiego w Lizbonie 19-20 XI 2010 r. i przyjęcie nowej koncepcji strategicznej NATO⁵⁵. Konsultacje w Deauville miały służyć wypracowaniu wspólnych stanowisk w bieżących sprawach międzynarodowych, szczególnie tych znajdujących się w agendzie organizacji międzynarodowych i forum współpracy, do których należą trzy państwa: ONZ, G8 i G20. We wspólnym oświadczeniu N. Skarkozy, A. Merkel i reprezentujący FR prezydent Dimitrij Miedwiediew⁵⁶ oświadczyli, że w celu efektywniejszej współpracy i konsultacji politycznych należy ustalić stałe terminy takich szczytów na wzór spotkań G8 lub G20⁵⁷. Należy podkreślić, że idea trójstronnych konsultacji narodziła się w 1998 r. z inicjatywy J. Chiraca, początkowo pod nazwą Trójkąta Jekaterynburgskiego (ang. *Yekaterinburg Triangle*), którą kontynuowano w 2003, 2004 i 2005 r. Wszystkie z poprzednich szczytów były zorientowane na problematykę bezpieczeństwa międzynarodowego poczynając od 1998 r., w której głównym tematem rozmów była sprawa secesji Kosowa i czystek etnicznych popełnianych przez obie strony konfliktu, poprzez spotkania w latach 2003-2005, które ogniskowały się na amerykańskich operacjach w Afganistanie i Iraku⁵⁸.

⁵³ *Remarks by Vice President Biden at 45th Munich Conference on Security Policy, February 9th 2009*, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/RemarksbyVicePresidentBidenat45thMunichConferenceonSecurityPolicy (01.07.2014).

⁵⁴ J. Bielecki, *Wielka naiwność Obamy*, <http://tocowazne.pl/v/giuliani-obama-jest-naiwny-liczac-na-reset-z-moskwa> (12 VII 2014).

⁵⁵ *Wielobiegunowa Europa potrzebuje nowych praw*, <http://www.presseurop.eu/pl/content/article/369371-wielobiegunowa-europa-potrzebuje-nowych-praw> (30 VI 2014).

⁵⁶ Dimitrij A. Miedwiediew – prezydent FR od 7 V 2008 r. do 7 V 2012 r. *Dmitry Medvedev-Biography*, <http://www.premier.gov.ru/en/gov/persons/183/bio/> (30 VI 2014).

⁵⁷ *Russian-French-German talks*, <http://eng.kremlin.ru/news/1167> (13 VII 2014).

⁵⁸ R. Le Noan, *France*, [w:] *National Perspectives on Russia. European Foreign Policy in the Making*, M. David, J. Gower, H. Haukkala (red.), http://books.google.pl/books?id=PFv9Ofn-myC&pg=PA41&lpg=PA41&dq=trilateral+russia+france+germany+1998&source=bl&ots=v25S2z_SUu&sig=SBtjO9YzYdiYY3mCAI1gKTS7UM&hl=pl&sa=X&ei=H8XCU7XmIrPE4

Dla FR współpraca z Francją i RFN była także próbą bezpośredniego oddziaływania na system bezpieczeństwa europejskiego, czego przykładem były kolejne inicjatywy Rosji zgłaszane indywidualnie lub w ramach inicjatyw dwustronnych, analogicznie do działań w pierwszej połowie lat 90. Dnia 5 VI 2008 r., w Berlinie, D. Miedwiediew przedstawił projekt układu o bezpieczeństwie europejskim, który, podobnie jak OBWE, miał obejmować obszar od Vancouver po Władywostok i opierać się na Karcie NZ. Proponowany układ miał opierać się na poszanowaniu wzajemnej suwerenności, oraz na tym, że żadna organizacja polityczno-wojskowa nie będzie umacniać swojego bezpieczeństwa kosztem innych państw. Rosyjski prezydent podkreślił, że historia polityczna Europy zna już podobne inicjatywy, jak m.in. Pakt Brianda–Kelloga z 1928 r., lecz nie pomogły zapobiec konfliktom, dlatego też należy wyciągnąć wnioski z historii⁵⁹. Nieprzypadkowo rosyjska inicjatywa została przedstawiona właśnie w stolicy Niemiec, aby podkreślić wyjątkowość niemiecko-rosyjskich relacji strategicznych. Ponadto Berlin, obok Paryża, był jednym z głównych oponentów przyznania Ukrainie i Gruzji Programu na Rzecz Członkostwa (ang. *Membership Action Plan, MAP*)⁶⁰ na szczycie NATO w Bukareszcie, 2-4 IV 2008 r.⁶¹ Koncepcja Miedwiediewa została powtórzona na forum ONZ przez szefa rosyjskiej dyplomacji Siergieja Ławrowa we wrześniu 2008 r., natomiast w pełni rozwinięta podczas spotkania rosyjskiego prezydenta z N. Sarkozym 8 X 2008 r. w Evian.

Według D. Miedwiediewa postulowany nowy ład międzynarodowy miał opierać się na pięciu filarach. Dwa pierwsze, to ogólne przesłanki stosunków międzynarodowych odnoszące się do nieużywania siły lub groźby jej użycia, poszanowania integralności terytorialnej i suwerenności. Punkt trzeci był rdzeniem rosyjskiej propozycji, sprzeciwem wobec sojuszy polityczno-wojskowych, które zwiększają swój zasięg terytorialny poprzez akcesję nowych członków, redefiniują swoje cele oraz zagrażają podmiotom będącym poza tymi sojuszami. Z kolei punkty cztery i pięć postulowały, że żadna organizacja międzynarodowa, z wyjątkiem ONZ, nie może sobie usurpować prawa do zapewniania pokoju na świecie⁶². Bez cienia wątpliwości rosyjska propozycja była wymierzona w solidarność

---

gS13ICoDQ&ved=0CC4Q6AEwAg#v=onepage&q=trilateral%20russia%20france%20germany%201998&f=false (13 VII 2014).

⁵⁹ „Od Vancouver do Władywostocku”. *Plan Miedwiediewa ws. bezpieczeństwa*, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,7311201,_Od_Vancouver_do_Wladywostoku___Plan_Miedwiediewa.html (13 VII 2014).

⁶⁰ *Membership Action Plan (MAP)*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm (12 VII 2014).

⁶¹ S. Erlanger, *Georgia and Ukraine Split NATO members*, http://www.nytimes.com/2008/11/30/world/europe/30iht-nato.4.18268641.html?pagewanted=all&_r=0 (13 VII 2014).

⁶² R. Weitz, *The Rise and Fall of Medvedev's European Security Treaty*, [w:] *On Wieder Europe of the German Marshall Fund of the United States*, 2012, http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1338307624Weitz_MedvedevsEST_May12.pdf (11 VII 2014).

i spójność Sojuszu Północnoatlantyckiego. Termin prezentacji powyższej koncepcji nie był w żaden sposób przypadkowy i zbiegł się ze szczytem NATO w Bukareszcie i z wojną rosyjsko-gruzińską w sierpniu 2008 r. Według wielu analityków rosyjska ofensywa przeciwko Gruzji całkowicie zdyskredytowała plan Miedwiediewa, który od początku skazany był na porażkę i jego głównym celem było wbić kolejny raz klina pomiędzy państwa członkowskie NATO i UE. Udało się to Rosjanom połowicznie, NATO pod naciskiem najbardziej wpływowych członków z Europy, tj. Francji i RFN, zdecydowało się nie przyznawać MAP Ukrainie i Gruzji, skuteczna rosyjska prowokacja przy udziale separatystów z Abchazji i Osetii Południowej wciągnęła Tbilisi w konflikt zbrojny, który na co najmniej 10 lat przekreślił jakiegokolwiek starania Gruzji o pełnoprawne członkostwo w NATO. Nie udało się jednak Rosjanom zdobyć poparcia dla swojego projektu we Francji i w Niemczech, o ile w pierwszej fazie tj. w czerwcu 2008 r. rosyjską propozycję odebrano w miarę życzliwie to po wojnie rosyjsko-gruzińskiej postanowiono już nie wracać do rosyjskiej propozycji. Z jednej strony wynikało to z szoku⁶³, w jakim znalazła się Europa Zachodnia widząca do tej pory zarówno w W. Putinie, jak i w D. Miedwiediewie krystalicznych demokratów, szanujących pokojową koegzystencję na takich samych zasadach jak ma to miejsce w ramach UE i NATO, z drugiej, obawiając się pogorszenia relacji z USA, które od razu zareagowały dość negatywnie na rosyjskie propozycje⁶⁴.

Rosyjska ofensywa dyplomatyczna trwała jednak nadal i w pierwszej kolejności celem było zjednanie sobie poparcia ze strony RFN i Francji. W dniach 4-5 VI 2010 r. w Mesebergu k. Berlina przedstawiono niemiecko-rosyjską inicjatywę w sprawie ustanowienia Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa UE – Rosja, którego członkiem mieliby zostać ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich UE oraz FR wraz z Wysokim Przedstawicielem UE ds. WPZiB (ang. *High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy*)⁶⁵. Proponowane gremium miałoby zająć się opracowaniem cywilnego i wojskowego mechanizmu zarządzania kryzysowego w Europie. Niemiecko-rosyjska propozycja wypracowana na szczepku ekspertów reprezentujących resorty obrony i spraw zagranicznych, a następnie firmowana przez decydentów politycznych obu państw wywołała zaskoczenie i zakłopotanie wśród państw członkowskich NATO i UE⁶⁶. Polityczne

⁶³ *Reaktionen Polens und Europas auf den Krieg*, <http://www.cafebabel.de/gesellschaft/artikel/reaktionen-polens-und-europas-auf-den-krieg.html> (11 VII 2014).

⁶⁴ B. Lo, *Medvedev and the New European Security Architecture*, [w:] *Policy Brief of Centre for European Reform*, http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pbrief_medvedev_july09-741.pdf (13 VII 2014).

⁶⁵ T. Aleksandrowicz, *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011, s. 74.

⁶⁶ *Niemcy i Rosja o bezpieczeństwie*, „Tydzień na Wschodzie OSW”, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2010-06-09/niemcy-i-rosja-o-bezpieczenstwie> (3 VII 2014).

oświadczenie A. Merkel i D. Miedwiediewa zostało rozwinięte przez niemiecką dyplomację na forum Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa UE (ang. *Political and Security Committee UE*), 8 VI 2010 r. Zgodnie z wykładnią niemieckiej dyplomacji, niemiecko-rosyjska propozycja miała zacieśnić, niewystarczające zdaniem stron, relacje UE–Rosja, oraz ponownie rozważyć zawarcie traktatu o europejskim bezpieczeństwie, który został przedstawiony przez Rosjan dwa lata wcześniej⁶⁷.

Równoległe z deklaracjami politycznymi na najwyższym szczeblu rozwijała się współpraca na płaszczyźnie gospodarczej, szczególnie w przemyśle zbrojeniowym. Rozpad systemu bipolarnego pociągnął za sobą rozwiązanie wszelkich form kontroli w eksporcie zaawansowanych technologii, produktów podwójnego zastosowania, broni i amunicji z krajów obszaru euroatlantyckiego, NATO, UE oraz państw sprzymierzonych np. Australii, Japonii, Korei Południowej do państw trzecich, w tym Rosji. Rozpad ZSRS wraz z rozwiązaniem struktur polityczno-wojskowych UW i RWPG położył również kres działalności Komitetowi Koordynacyjnemu Wielostronnej Kontroli Uzbrojenia (ang. *Coordinating Committee for Multilateral Export Controls, CoCom*), mimo że *de iure* został oficjalnie rozwiązany 31 III 1994 r., uprawnienia scedowano na rzecz porozumienia z Wasenaar w sprawie Kontroli Eksportu Broni Konwencjonalnej oraz Dóbr i Technologii Podwójnego Zastosowania (ang. *The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies*) grupującego obecnie 39 państw członkowskich, w tym Rosję⁶⁸. Zniknięcie żelaznej kurtyny zniosło również wszelkie ograniczenia w możliwości nabywania zaawansowanego technologicznie sprzętu wojskowego przez stronę rosyjską u swoich partnerów wśród państw członkowskich NATO i UE. Z drugiej strony niemieckie firmy zbrojeniowe wykorzystują rosyjską koniunkturę gospodarczą i pomoc ze strony rządu federalnego, który pośredniczy w biznesowych rozmowach z rosyjskimi instytucjami rządowymi m.in. resortami obrony i spraw zagranicznych, sztabem generalnym etc. Popyt na rosyjski gaz i ropę naftową umożliwia czerpanie olbrzymich dochodów, które z kolei można przeznaczyć na modernizację armii i zakup nowoczesnego uzbrojenia. Zachodnioeuropejskie firmy mają ułatwione zadanie przez fakt kiepskiej kondycji rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego, który pod względem badań rozwojowych i zastosowania nowoczesnych technologii nie może być w żaden sposób konkurencyjny z firmami z RFN, Francji czy też Włoch. Jest to swoisty paradoks, biorąc pod uwagę, że Rosja jest od lat jednym z liderów w eksporcie broni na świecie⁶⁹, jednak kierunkami tego eksportu są przede wszystkim kraje Afryki, Azji i Ameryki Południowej, gdzie pobyt może

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *The Wassenaar Arrangement on Export for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies*, <http://www.wassenaar.org/> (13 VII 2014).

⁶⁹ W 2010 r. procentowy udział FR w światowym handlu bronią wyniósł 24,2%, co dało 2. miejsce. Liderem jest USA z 34,6% udziałem na rynku. 3. miejsce zajmuje RFN 9,4%, następnie

zostać zaspokojony przez ilość, a nie jakość i zaawansowanie technologiczne oferowanych produktów. Rosyjski przemysł bazuje na radzieckich konstrukcjach, poczynając od broni strzeleckiej z rodziny karabinków AK (ros. *автомат Калашникова*), a kończąc na broni pancерnej z rosyjskim podstawowym czołgiem eksportowym T-90 w jego eksportowej wersji T-90S⁷⁰, który jest nabywany m.in. przez Algierię, Ugandę, Indie, Koreę Północną, jak i były republiki radzieckie w Azji Centralnej⁷¹. W parze z brakiem konkurencji ze strony rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego idą zwiększone wydatki na cele obronne.

Zgodnie z przyjętą w 2009 r. *Strategią Bezpieczeństwa Narodowego FR* (ros. *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года*)⁷² do 2020 r. na wydatki związane z obroną Moskwa przeznaczy 500 mld USD⁷³. Nie jest to żadnego rodzaju *novum*, gdyż rosyjskie wydatki wzrastają systematycznie od 2000 r., m.in. w latach 2000-2010 Moskwa zwiększyła wydatki na cele militarne o 102% (z 3,75% PKB w 2000 r., przez 4,25% PKB w 2009 r. i 4% PKB w 2010 r.)⁷⁴. Jest to zarazem powszechny trend w ramach grupy BRIC/BRICS⁷⁵, czego przykładem są ChRL – 256%, Indie – 60% i Brazylia – 49%. Dla porównania, wydatki państw NATO zostały zwiększone odpowiednio przez USA – 83%⁷⁶, Wielką Brytanię – 26% i Francję – 2%⁷⁷.

Kryzys finansowy, który został zapoczątkowany upadkiem banku Lehman Brothers, 15 IX 2008 r. w USA⁷⁸, skutkował koniecznością większej dyscypliny

---

ChRL 5,7%, Wielka Brytania 4,2% i Francja 3,3%. Por. *SIPRI Military Expenditure Database 2011*, <http://www.sipri.org/yearbook/2011/04> (2 I 2012).

⁷⁰ W. Iljin, *T-90S – osnownoj tank*, „Техника и Вооружение” 2001, nr 3, s. 8-9.

⁷¹ *Russian Arms Exports Hit Record in 2009*, <http://www.defensenews.com/article/20100128/DEFSECT04/1280304/Russian-Arms-Exports-Hit-Record-in-2009> (30 I 2012).

⁷² *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года*, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> (13 VII 2014).

⁷³ *Russia: National Security Strategy to 2020*, <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?id=154915> (13 VII 2014).

⁷⁴ S. Oxenstierna, *The Russian Defence Budget and the State Armament Programme up to 2020*, SIPRI's 17th Annual International Conference on Economics and Security, SIPRI Stockholm 14-15 VI 2013, <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/ICES2013/papers/archive/oxenstierna-russian-defence-budget-and-sap> (13 VII 2014).

⁷⁵ W skład nieformalnej grupy BRIC wchodzi Brazylia, FR, Indie i Chiny. W kwietniu 2011 r. na szczycie w chińskim Sanya do grupy dołączyła RPA, rozwinięcie akronimu do BRICS. Por. *BRICS Information Centre*, <http://www.brics.utoronto.ca/> (28 VI 2014).

⁷⁶ Pomimo tego USA są nadal liderem na świecie. Dla porównania budżet obronny USA w 2011 r. wyniósł 740 mld dolarów. Innym przykładem dysproporcji dzielących USA od innych państw jest fakt, że budżet wszystkich członków NATO nie dorównuje wydatkom Waszyngtonu. Szerzej na ten temat: *Bezpieczeństwo międzynarodowe: przegląd aktualnego stanu*, K. Żukrowska (red.), Warszawa 2011.

⁷⁷ *SIPRI Military Expenditure Database 2011*, <http://www.sipri.org/yearbook/2011/04> (2 VII 2014).

⁷⁸ *The Collapse of Lehman Brothers*, <http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/6173145/The-collapse-of-Lehman-Brothers.html> (3 VII 2014).

budżetowej w krajach UE i NATO, a co za tym idzie cięć w wydatkach obronnych. Wpłynęło to na wielkość niemieckiego eksportu broni, który w 2007 r. wyniósł 1,5 mld euro, w 2008 r. – 1,4 mld euro, a w 2009 r. – 1,3 mld euro. Szczególnie odczuwalna była pogarszająca się sytuacja w Grecji, której resort obrony był największym importerem niemieckiego uzbrojenia z 15% udziałem w całości niemieckiego eksportu w latach 2000-2010⁷⁹. Mimo pogarszającej się sytuacji ekonomicznej w krajach Europy Zachodniej, w 2010 r. RFN zanotowała wartość wyeksportowanego uzbrojenia na poziomie 2 mld euro i stanowiło 9,4% udziału w światowym handlu za USA – 34,6% i Rosją – 24,2%⁸⁰, wyprzedzając takie potęgi w eksporcie broni jak ChRL, Francję i Wielką Brytanię. Od 2010 r. wzrost jest nadal utrzymywany i zgodnie z informacjami przedstawionymi przez ministra gospodarki RFN, Sigmara Gabriela (SPD) w czerwcu 2014 r. wartość niemieckiego eksportu za 2013 r. wyniosła rekordowe 5,85 mld euro (w tym 3,6 mld euro do krajów, które nie są członkami NATO i UE, co w porównaniu z 2012 r. stanowi wzrost o 38%)⁸¹, utrzymując Niemcy na trzecim miejscu największych eksporterów broni na świecie⁸². Po raz pierwszy niemiecki przemysł zbrojeniowy uplasował się na trzeciej pozycji wśród eksporterów uzbrojenia w latach 2010-2011, na co bez wątplenia wpłynęły dwa kontrakty, pierwszy zawarty pomiędzy Ministerstwem Obrony FR a Rheinmetall AG na budowę centrum szkoleniowego na poligonie Mulino pod Niżnym Nowogrodem 9 II 2011 r.⁸³ i drugi kontrakt na dostawę 200 czołgów Leopard 2A7+ do Arabii Saudyjskiej⁸⁴.

Na konieczność zintensyfikowania współpracy z firmami z zagranicy, a co za tym idzie pozyskania zaawansowanego technologicznie uzbrojenia i systemów szkolenia, wpłynęła także kondycja rosyjskich sił zbrojnych i doświadczenia płynące z konfliktów w Czeczenii⁸⁵ i Gruzji. Oba konflikty ukazały mankamenty

⁷⁹ S. Fischer, *Deutschland rüstet die Welt auf*, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,15-18,759092,00.html> (15 VI 2014).

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ A. Troianowski, *German Arms Exports to Non-Allies Soar*, <http://online.wsj.com/articles/german-arms-exports-to-non-allies-soar-1402508012> (14 VII 2014).

⁸² M. Chambers, *Germany eyes more cautious arms export policy after 2013 surge*, <http://uk.reuters.com/article/2014/06/11/uk-germany-arms-idUKKBN0EM1EP20140611> (14 VII 2014).

⁸³ *Why Russia's Agreement with Germany's Rheinmetall Matters*, <https://www.thetrumpet.com/article/7984.6609.0.0/world/military/why-russias-agreement-with-germanys-rheinmetall-matters> (28 VI 2014).

⁸⁴ Kontrakt na dostawy podpisały firmy *Krauss-Maffei Wegmann* i *Rheinmetall AG*. Za: *Niemcy sprzedają Leopardy Arabii Saudyjskiej*, „Best OSW”, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/best/2011-07-13/niemcy-sprzedaja-leopardy-arabii-saudyjskiej> (3 VII 2014).

⁸⁵ Więcej na temat braków w uzbrojeniu osobistym, ewakuacji rannych i funkcjonowaniu logistyki rosyjskich sił zbrojnych podczas konfliktu w Czeczenii por. S. Hajt, G. Stankiewicz, *Rosyjska logistyka w wojnie czeczeńskiej 1994-1995*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2009, nr 2, http://156.17.52.130/wydzialy/WPiKBN/pid/2009/zn_2_2009/HAJT_STANKIEWICZ.pdf (11 VII 2014).

i niedociągnięcia, poczynając od wyposażenia osobistego żołnierzy, a na systemach dowodzenia i kierowania rosyjskimi siłami zbrojnymi kończąc. Należy pamiętać, że zarówno Czeczenia, jak i Gruzja, były konfliktami o ograniczonym zasięgu, gdzie wystąpiła bezwzględna asymetria sił na korzyść FR. Dlatego też resort obrony i sztab generalny przy politycznym poparciu dwóch najważniejszych osób w państwie, prezydenta D. Miedwiediewa i premiera W. Putina, rozpoczęły pracę nad nowym dokumentem programowym, który uwzględniałby wszystkie czynniki zaistniałe w ostatnich latach. Dnia 12 V 2009 r. D. Miedwiediew podpisał nową *Strategię Bezpieczeństwa Narodowego FR*, która zastąpiła analogiczny dokument z 2000 r. Dokonano zdefiniowania najważniejszych zagrożeń i wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa przed jakimi stoi FR do 2020 r. Wykorzystując doświadczenia z konfliktów w Czeczenii i Gruzji oraz sił amerykańskich w Afganistanie i Iraku zdecydowano się odejść od podstawowych związków taktycznych, jakimi w rosyjskich siłach zbrojnych były dywizje zgrupowane w okręgach wojskowych, na rzecz systemu brygadowego. Nowe rosyjskie brygady miały posiadać wystarczającą siłę ognia do prowadzenia samodzielnych działań i być w pełni interoperacyjne z komponentami rodzimych i sojuszniczych sił zbrojnych, tj. państw członkowskich Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (ros. *Организация Договора о Коллективной Безопасности, ОДКБ*)⁸⁶.

W tym przypadku widać bezpośrednie wzorowanie się na amerykańskich brygadowych zespołach bojowych (ang. *Brigade Combat Team, BCT*)⁸⁷. Powyższe zmiany na płaszczyźnie organizacyjnej skutkowały koniecznością wymiany przestarzałego uzbrojeniu i wyposażenia osobistego żołnierzy. Ze względów politycznych rosyjski dialog techniczny został podjęty w grudniu 2010 r. wyłącznie z koncernami zbrojeniowymi z RFN i Francji. Efektem rozmów pomiędzy stronami było podpisanie czterech strategicznych umów w 2011 r. – 9 II 2011 r. z Rheinmetall AG na projekt nowoczesnego centrum szkolenia wojsk lądowych na poligonie Mulino koło Niżnego Nowogrodu, który jest największym poligonem lądowym w Europie o powierzchni ponad 55 tys. ha. Zgodnie z projektem termin ukończenia prac przewidziano do końca 2013 r., natomiast pełną zdolność szkoleniową centrum miało uzyskać w 2014 r.⁸⁸ Zgodnie ze specyfiką techniczną,

⁸⁶ *Организация Договора о Коллективной Безопасности – ОДКБ*, <http://www.odkb-csto.org/> (14 VII 2014).

⁸⁷ B. Wiśniewski, *Transformacja obecności wojskowej Stanów Zjednoczonych w Europie*, „Biuletyn PISM” 2011, nr 44 (793), http://www.pism.pl/files/?id_plik=6950 (14 VII 2014).

⁸⁸ Dla porównania największy poligon lądowy, który jest wykorzystywany przez siły zbrojne państw NATO znajduje się w Jaworowie w obwodzie lwowskim na Ukrainie (42 tys. ha). Największe polskie poligony lądowe to: Świętoszów-Żagań – 35,9 tys. ha i Drawsko Pomorskie – 32,8 tys. ha. Por. http://www.rzeczpospolita.pl/teksty/wydanie_070315/ekonomia_a_7-1.F.jpg (13 VI 2014); A. Drzewicki, *Udział wojsk ukraińskich w misjach pokojowych na terenie Europy*

wykorzystując najnowocześniejszą technologię komputerową, m.in. symulacje 3D, będzie możliwe szkolenie w warunkach zbliżonych do współczesnego pola walki związków taktycznych w sile dwóch brygad podczas jednego cyklu szkoleniowego, który zgodnie z planami ma trwać kilka tygodni i być przeprowadzony w symulowanych szkoleniach odzwierciedlających warunki terenowe i pogodowe, jak również specyfikę przeciwnika. Według strony niemieckiej rocznie będzie można przeszkolić do 30 tys. żołnierzy. Dla Rheinmetall AG nie jest to pierwsza takiego typu inwestycja, ponieważ koncern jest jednym z głównych wykonawców analogicznego centrum na poligonie w Altmarku⁸⁹ w landzie Saksonia-Anhalt, z którego korzystają siły państw NATO. Wartość projektu nie została podana do publicznej wiadomości, ale zgodnie z nieoficjalnymi informacjami całość to 100-130 mln euro⁹⁰. Głównym podwykonawcą prac została rosyjska spółka Obronservis ściśle powiązana z rosyjskim resortem obrony, mająca również poparcie sztabu generalnego i rosyjskich służb specjalnych⁹¹. Równolegle z powyższą umową pomiędzy rosyjskim resortem obrony a Rheinmetall AG, strona rosyjska zawarła memorandum ze swoim niemieckim odpowiednikiem w sprawie szkolenia rosyjskiej kadry oficerskiej na uniwersytetach Bundeswehry w Hamburgu i Monachium⁹². Dnia 17 VI 2011 r. w Moskwie podpisano umowę na budowę centrum szkoleniowego na poligonie Mulino zgodnie z projektem, który został przygotowany w myśl umowy z 9 II 2011 r. Należy podkreślić, że oprócz budowy całego kompleksu szkoleniowego w Mulino przez Rheinmetall AG, strona rosyjska zobowiązała się do zakupu w Niemczech całego wyposażenia w postaci symulatorów, trenażerów etc., których wartość rynkowa wynosi dodatkowo 140 mln euro, a więc łączne koszty niemiecko-rosyjskiej umowy oscylowały wokół kwoty

---

jako praktyczna forma realizacji strategii bezpieczeństwa państwa, http://www.fpw.wroclaw.pl/pliki/A.Drzewicki,Udzial_wojsk_ukrainskich_w_misjach_pokojowych_na_terenie_Europy.pdf (3 VII 2014).

⁸⁹ Powierzchnia poligonu w Altmarku to 25 tys. ha. Rocznie szkoli 10 tys. żołnierzy Bundeswehry i państw sojusznicznych. Szerzej na ten temat: *Das Gefechtsübungszentrum des Heeres*, http://www.bwb.org/portal/a/bwb/projekt/einzelp/gefecht?yw_contentURL=/01DB022000000001/W26FQCHK004INFODE/content.jsp (3 VII 2014).

⁹⁰ *Niemcy pomagają rosyjskiej armii podnieść poziom*, <http://www.tvn24.pl/-1,1725590,0,1,niemcy-pomagaja-rosyjskiej-armii-podniec-poziom,wiadomosc.html> (3 VII 2014).

⁹¹ *Rosja: afera w ministerstwie obrony*, <http://pl.euronews.com/2012/11/06/rosja-afere-w-ministerstwie-obrony/> (3 VII 2014).

⁹² *Francja i Niemcy zacieśniają...* Wyższa kadra oficerska kształci się na dwóch uczelniach cywilno-wojskowych: Uniwersytet Bundeswehry w Monachium (niem. *Universität der Bundeswehr München, UniBw München*) i Uniwersytet Helmuta Schmidta/Uniwersytet Bundeswehry w Hamburgu (niem. *Helmut-Schmidt-Universität/Universität der Bundeswehr Hamburg, HSU/UniBw*). Obie uczelnie nie są już włącznie uczelniami stricte wojskowymi, ponieważ kształcą również osoby cywilne. <https://www.unibw.de/willkommen/willkommen-an-der-universitaet-der-bundeswehr-muenchen-en/> (14 VII 2014); <http://www.hsu-hh.de/hsu/index.php> (14 VII 2014).

280 mln euro⁹³. Kilka tygodni przed podpisaniem umowy z Rheinmetall AG, 25 I 2011 r. doszło do finalizacji wartej ok. 1,7 mld euro⁹⁴ umowy francusko-rosyjskiej na budowę dwóch z czterech okrętów desantowych klasy *Mistral*⁹⁵ na potrzeby rosyjskiej marynarki wojennej. Umowa została parafowana przez szefa francuskiego resortu obrony Alaina Juppe i wicepremiera FR odpowiedzialnego za kwestie zakupu nowego uzbrojenia Igora Sieczina. Uroczystość podpisania umowy odbyła się w obecności ówczesnego prezydenta Francji N. Sarkozy'ego w stoczni Saint-Nazaire⁹⁶, która została wybrana jako wykonawca dwóch pierwszych okrętów, natomiast dwa pozostałe zostaną zbudowane już przez rosyjskie stocznie. Dwa pierwsze okręty miały powstać we Francji, przy wkładzie rosyjskich podwykonawców w kwocie 20% wartości dla pierwszego okrętu – wodowanie w 2014 r. (koszt budowy jednej jednostki to ok. 500-700 mln euro) i 40% dla drugiego (planowany termin ukończenia prac w 2015 r.)⁹⁷. W trwających półtora roku negocjacjach strona rosyjska postulowała uzyskanie pełnej specyfikacji technicznej budowanych okrętów, a więc technologicznego *know-how*. Początkowo Francja nie wyrażała takiej zgody obawiając się, że Rosjanie mogą użyć francuskiej technologii w budowie własnych okrętów, co wydaje się bardzo prawdopodobne w najbliższej przyszłości. Zmiana francuskiego stanowiska nastąpiła w grudniu 2010 r., kiedy to premier Francji Francois Fillon zgodził się na ustępstwa w sprawie transferu technologii⁹⁸. Ponadto zawarto drugą umowę, której stroną stały się rosyjskie Ministerstwo Obrony i francusko-koreańskie konsorcjum stoczniowe STX⁹⁹, w sprawie budowy pochylni okrętowej w petersbur-

⁹³ A. Wilk, *Francja i Niemcy zacieśniają współpracę wojskową z Rosją*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-06-29/francja-i-niemcy-zaciesniaja-wspolprace-wojskowa-z-rosja> (4 VII 2014).

⁹⁴ *France and Russia Sign Warship Deal*, <http://www.english.rfi.fr/europe/20110125-france-and-russia-sign-warship-deal> (4 VII 2014).

⁹⁵ Okręty desantowe klasy *Mistral* są w stanie przetransportować oddział w sile batalionu, tj. do 450 żołnierzy. Jednostki tej klasy mogą przenosić również 40 czołgów i 16 śmigłowców. Por. *Marine Nationale – Alabordache*, <http://www.alabordache.fr/> (2 VII 2014).

⁹⁶ Kontrakt na budowę *Mistrali* był również ratunkiem dla będącej od 2008 r. w poważnych kłopotach finansowych stoczni. Dzięki francusko-rosyjskiej umowie z czerwca 2011 r. stocznia zyskała pełnoetatowe zatrudnienie dla tysiąca pracowników przez okres co najmniej czterech lat. Por. *Francja sprzedała Rosji mistrale*, <http://www.rp.pl/artukul/599663.html> (14 VII 2014).

⁹⁷ Wytyczne MO FR zakładają, że do 2020 r. zostaną podpisane kolejne umowy na budowę okrętów klasy *Mistral*. Prawdopodobnie dojdzie do procentowego zwiększenia udziału rosyjskich podwykonawców. Ma to na celu nie tylko uzyskanie produktu finalnego przez Rosjan, ale także umożliwić uzyskanie przez rosyjskie firmy *know-how*. Szerzej na ten temat: A. Wilk, *op.cit.*

⁹⁸ *Russia's Military Shopping Spree Raises Specter of Gunboat Diplomacy*, http://www.speroforum.com/a/26467/Russias-Military-Shopping-Spree-Raises-Specter-Of-Gunboat-Diplomacy#.U8khO5R_t6Q (7 VII 2014).

⁹⁹ Konsorcjum STX wchodzi w skład *Direction des Constructions Navales (DCNS)*. <http://en.dcnsgroup.com/> (5 VII 2014).

skiej Stoczni Admiralicji, a więc *de facto* elementu transferu technologii w postaci stworzenia warunków technicznych do prowadzenia samodzielnych prac Rosjan¹⁰⁰.

Parafowanie powyższych umów wywołało szereg komentarzy na wschodniej flance NATO, szczególnie w Polsce i państwach bałtyckich¹⁰¹. W Polsce publicyści centroprawicowych mediów nawiązywali do okresu międzywojennego, cienia Rapallo i współpracy wojskowej pomiędzy III Rzeszą i ZSRS¹⁰². Obawy części europejskich sojuszników zostały zauważone również w USA, w lipcu 2011 r. ewentualnym konsekwencjom geopolitycznym swój raport dzienny (ang. *Daily Intelligence Briefing*) poświęcił amerykański ośrodek analityczny Stratfor¹⁰³.

Dalsze etapy współpracy niemiecko-rosyjskiej na płaszczyźnie militarnej zostały potwierdzone podczas wizyty ministra obrony RFN Thomasa de Maizière w Moskwie, 15 IX 2011 r., podczas spotkania ze swoim rosyjskim odpowiednikiem Anatolijem Sierdiukowem. Potwierdzono dalsze wsparcie rządu federalnego dla niemieckich koncernów inwestujących w Rosji, również z branży przemysłu obronnego, wyrażono również przekazanie Rosjanom niemieckich doświadczeń z reformy Bundeswehry z początku lat 90. Z kolei A. Sierdiukow podkreślił, że Rosja i jej siły zbrojne stoją przed olbrzymim wysiłkiem modernizacyjnym, który ma zakończyć się w 2020 r. i będzie kosztował 500 mld euro, co było pośrednią zachętą dla niemieckich koncernów¹⁰⁴.

Partnerstwo strategiczne pomiędzy Berlinem i Moskwą uległo ochłodzeniu na początku 2012 r. wraz z kolejnymi wyborami prezydenckimi w Rosji i trzecim zwycięstwem W. Putina. Niepokój w Berlinie wzbudził brak przejrzystości procesu wyborczego i alarm społeczności międzynarodowej w sprawie nadużyć. Rząd federalny w Berlinie ustami szefa resortu spraw zagranicznych Guido Westerwelle przekazał ubolewanie, że wybory nie spełniły wszystkich międzynarodowych standardów. Cicha niemiecka dezaprobatą rosyjskiego procesu wyborczego została wyrażona drugi raz w przeciągu czterech miesięcy, ponieważ w grudniu 2011 r. w podobnym tonie G. Westerwelle wypowiedział się o wyborach do

¹⁰⁰ *Dwa Mistrale*, http://www.polska-zbrojna.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=10980:dwa-mistrale&catid=56:ze-wiata&Itemid=107 (5 VII 2014).

¹⁰¹ *Waszczykowski: Wracamy do koszarów sprzed lat*, <http://www.stefczyk.info/publicystyka/opinie/waszczykowski-wracamy-do-koszarow-sprzed-lat> (4 V 2014).

¹⁰² *Niemiecko-rosyjskie partnerstwo strategiczne. Od Gazociągu Północnego do poligonu pod Mulinem*, <http://www.gazetapolska.pl/8605-niemiecko-rosyjskie-partnerstwo-strategiczne-od-gazociagu-polnocngo-do-poligonu-pod-mulino> (23 VI 2014).

¹⁰³ *Why Russia's Agreement With Germany's Rheinmetall Matters*, <http://www.thetrumpet.com/?q=7984.6609.0.0&preview> (4 VII 2014).

¹⁰⁴ *De Maizière zu militärpolitischen Gesprächen in Russland*, http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/NYzBCsIwEET_KJvVi3iz1IPgQXqx9Sjpu8SFJinbbb348SagM_Dm8GD-gAbnRbeydcopugha6gY_92_Rh82YWWWhb6TWBV4mmNnqjXMrx4e-4sItzLy0hmSJG0UC-kqZ3pxmsTMSXQqZhXjxvAIncW6smj_wc_heju3He6xvlQnzCGcvkKaR38!/ (5 VII 2014).

rosyjskiej Dumy. Ponadto swoje stanowisko względem W. Putina zaprezentował prezydent RFN, Joachim Gauck, który w czerwcu 2012 r. zrezygnował z wyjazdu do Moskwy na otwarcie Roku Niemiec w Rosji. Nie jest tajemnicą, na co zwracają uwagę niemieckie media, że J. Gauck jako były opozycjonista nie darzy sympatią W. Putina z racji jego służby w KGB na terytorium NRD¹⁰⁵. W odpowiedzi prezydent W. Putin w swoją pierwszą wizytę zagraniczną udał się do Kazachstanu, a następnie na Białoruś i w końcu do Niemiec, czym całkowicie zmienił swoje wcześniejsze plany¹⁰⁶.

Dnia 1 VI 2012 r., podczas wspomnianej wizyty w Berlinie, głównym tematem rozmów z kanclerz A. Merkel była wojna domowa w Syrii angażująca również państwa ościenne i międzynarodowych bojowników islamskich. Niemiecka kanclerz zaproponowała Rosjanom rozważenie możliwości udzielenia azylu politycznego Baszarowi Al-Assadowi w celu zakończenia trwającego od marca 2011 r. konfliktu. Niemiecka propozycja została automatycznie odrzucona przez Rosjan, a szef rosyjskiej dyplomacji Siergiej Ławrow stwierdził: „Nasza delegacja uznała to za żart”¹⁰⁷.

Kolejnym zgrzytem na linii Berlin-Moskwa była przyjęta 9 XI 2012 r. przez Bundestag na wniosek pełnomocnika rządu RFN ds. kontaktów z Rosją Andreasa Schockenhoffa rezolucja dotycząca rosyjskiego stanowiska w sprawie Syrii, jak i przestrzegania standardów praw człowieka w Rosji¹⁰⁸.

Prawdziwym sprawdzianem dla Berlina był jednak przełom 2013 i 2014 r. i wydarzenia na Ukrainie zapoczątkowane odrzuceniem przez ówczesnego prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza możliwości podpisania umowy stowarzyszeniowej z UE na szczycie Partnerstwa Wschodniego w Wilnie, w listopadzie 2013 r. Wybuch społecznych protestów w Kijowie i krwawe wydarzenia z 20 II 2014 r., były pierwszym poważnym sprawdzianem dla nowego ministra spraw zagranicznych RFN, Franka-Waltera Steinmeiera, który objął resort spraw zagranicznych i tekę wicekanclerza 17 XII 2013 r.¹⁰⁹ Również w sposób pośredni na Ukrainie była zaangażowana Moskwa, która przez cały czas konfliktu popierała reżim W. Janukowycza, łącznie z udzieleniem azylu na terytorium FR po ucieczce z Kijowa wraz z najbardziej wpływowymi współpracownikami. Szef niemieckiej dyplomacji z ministrami spraw zagranicznych Polski Radosławem Sikorskim

¹⁰⁵ M. Schepp, *Fehlstart ins Deutschlandjahr: Gauck und Putin schwänzen Feier in Moskau*, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/auftakt-zum-deutschlandjahr-von-russland-und-deutschland-a-840107.html> (13 VII 2014).

¹⁰⁶ H. Monath, *Besuch In Berlin Und Paris, Putin stellt sich stur*, <http://www.tagesspiegel.de/politik/besuch-in-berlin-und-paris-putin-stellt-sich-stur/6702226.html> (13 VII 2014).

¹⁰⁷ *Szczyt niemiecko-rosyjski. Iskrzenie na całej linii*, <http://www.dw.de/szczyt-niemiecko-rosyjski-iskrzenie-na-ca%C5%82ej-linii/a-16384548> (14 VII 2014).

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ B. T. Wieliński, *Jak Sikorski negocjował w Kijowie*, http://wyborcza.pl/politykaekstra/1,136-827,15607274,Jak_Sikorski_negocjowal_w_Kijowie.html (15 VII 2014).

i Francji Laurenem Fabiusem od 19 II 2014 r. prowadzili wspólne negocjacje z administracją prezydenta W. Janukowycza w sprawie przerwania rozlewu krwi, aby ostatecznie (bez udziału ministra L. Fabiusa, który 20 II 2014 r. wrócił do Paryża) 21 II 2014 r. podpisać porozumienie pomiędzy opozycją a prezydentem W. Janukowyczem, potwierdzone przez obu ministrów¹¹⁰.

Upadek reżimu W. Janukowycza wraz z jego dalszymi konsekwencjami w postaci rosyjskiej aneksji Krymu i początkiem wspierania prorosyjskich separatystów we wschodnich obwodach Ukrainy postawił Berlin w bardzo trudnej sytuacji. Z jednej strony coraz silniejsza presja na Niemcy ze strony państw UE i NATO, w tym USA, z drugiej silne powiązania polityczno-ekonomiczne z Moskwą. Decydenci polityczni RFN zdecydowali obrać strategię lawirowania pomiędzy stronami, z jednej strony zgoda na nałożenie sankcji wizowych i ekonomicznych na drugorzędnych rosyjskich polityków, ale sprzeciw wobec sankcji gospodarczych wobec Rosji, gdzie ujawniło się silne lobby niemieckich koncernów. Oficjalne stanowisko Berlina zostało podważone kilkoma incydentami, m.in. 28 IV 2014 r. były kanclerz G. Schröder swoje 70. urodziny świętował w Sankt Petersburgu wraz z W. Putinem. G. Schröder, pełniąc funkcję w zarządzie spółki Nord Stream należącej w 51% do Gazpromu, w chwili obecnej pozostaje poza oficjalnym nurtem życia politycznego w Niemczech, jednak „tajemnicą poliszynela” są jego silne wpływy w SPD, która tworzy rząd koalicyjny z CDU/CSU A. Merkel¹¹¹. Według niemieckiego dziennika „Die Welt” wybór daty przyjęcia urodzinowego, które w całości zostało sfinansowane przez Rosjan, nie był przypadkowy i wiązał się z wprowadzeniem amerykańskich sankcji wizowo-ekonomicznych, które nastąpiło tego samego dnia¹¹². Miesiąc wcześniej, 27 III 2014 r. roboczą wizytę w Moskwie złożył szef niemieckiego potentata elektronicznego Siemens, Joe Kaeser, który w czasie rozmowy z W. Putinem zapewnił, że Siemens nadal podtrzyma, a w przyszłości rozwinie dialog technologiczny z rosyjskimi partnerami¹¹³. Wizyta została propagandowo wykorzystana przez Moskwę jako odpowiedź na decyzję najbardziej uprzemysłowionych krajów świata o zawieszeniu FR w G8 i anulowaniu szczytu w Soczi planowanego na czerwiec 2014 r.¹¹⁴

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ E. Kirschbaum, N. Barkin, *German government distances itself from Schroeder after his Putin meeting*, <http://www.reuters.com/article/2014/04/29/us-ukraine-crisis-germany-schroeder-idUSBREA3S08620140429> (15 VII 2014).

¹¹² *Gerhard Schröder verteidigt Feier mit Wladimir Putin*, <http://www.welt.de/politik/deutschland/article127857953/Gerhard-Schroeder-verteidigt-Feier-mit-Wladimir-Putin.html> (15 VII 2014).

¹¹³ *Szef Siemensu z wizytą u Putina*, <http://www.ekonomia.rp.pl/arttykul/1097351.html> (15 VII 2014).

¹¹⁴ *Germany's Siemens says committed to Russian partners*, <http://www.reuters.com/article/2014/03/26/us-ukraine-crisis-siemens-idUSBREA2P1Q920140326> (15 VII 2014).

Pod wpływem coraz silniejszych nacisków ze strony partnerów, szczególnie państw na wschodniej flance NATO i USA, zaniepokojonych agresywnymi działaniami Moskwy, która w odstępie pięciu lat użyła siły militarnej wobec państw aspirujących do członkostwa w UE i NATO, tj. Gruzji i Ukrainy, Berlin zdecydował się podjąć kroki, które miały na celu uspokojenie sojuszników. Dnia 19 III 2014 r. minister gospodarki Sigmar Gabriel stwierdził: „rząd federalny uważa w obecnej sytuacji za niemożliwe wyeksportowanie do Rosji wyposażenia wojskowego centrum szkoleniowego”, co odniosło się do umowy w sprawie budowy centrum szkoleniowego na poligonie w Mulino. Wypowiedź S. Gabriela została automatycznie zripostowana przez rzecznika prasowego Rheinmetall AG: „Rheinmetall wywiąże się ze swoich zobowiązań wobec rosyjskich partnerów”¹¹⁵.

W podobnym tonie co rzecznik Rheinmetall AG, 25 V 2014 r. wypowiedział się dla RAI Novosti rosyjski wiceminister obrony narodowej Dimitrij Bułgakow, który stwierdził, że obecna sytuacja geopolityczna nie ma żadnego wpływu na dokończenie prac przez Niemców i ich rosyjskich podwykonawców na poligonie Mulino¹¹⁶. W podobnym tonie wypowiedział się w marcu 2014 r. szef francuskiej dyplomacji L. Fabius, który stwierdził, że Paryż wywiąże się ze wszystkich umów z Rosją, ponieważ „kryzys nie osiągnął jeszcze takiego poziomu”¹¹⁷. Świadczy to niezbiecnie o silnym lobbingu prowadzonym przez koncerny zbrojeniowe w kręgach rządowych, jak również o próbie lawirowania przez Berlin i Paryż pomiędzy oczekiwaniami sojuszników z UE i NATO, szczególnie tych z Europy Wschodniej, wspieraniem rodzimego przemysłu, jak również podtrzymaniem strategicznej współpracy z Moskwą.

Zakończenie

Omówiona w powyższym artykule problematyka współpracy niemiecko-rosyjskiej w dziedzinie bezpieczeństwa posiada wyraźne fazy, etapy i płaszczyzny. Pierwszą fazą są lata 1990-2000, zapoczątkowane rozpadem systemu bipolarnego, samorozwiązaniem ZSRS i dopełnione unifikacją landów byłej NRD z RFN. Oba podmioty przeszły zarówno transformację wewnątrzpaństwową, szczególnie dotkliwą dla społeczeństwa rosyjskiego, jak i transformację w relacjach bilateralnych od państw wrogich, członków dwóch przeciwstawnych bloków do

¹¹⁵ Niemiecki minister gospodarki wstrzymał handel z Rosją koncernu zbrojeniowego Rheinmetall, <http://www.dw.de/niemiecki-minister-gospodarki-wstrzyma%C5%82-handel-z-rosj%C4%85-koncernu-zbrojeniowego-rheinmetall/a-17507062> (15 VII 2014).

¹¹⁶ Rosja: Niemcy dokończą centrum szkoleniowe pod Moskwą, http://www.defence24.pl/news_rosja-niemcy-dokoncza-centrum-szkoleniowe-pod-moskwa (15 VII 2014).

¹¹⁷ Francja nie zamierza przestać zbroić Rosji. Mimo sytuacji na Krymie, <http://www.wprost.pl/ar/438335/Francja-Okrety-bojowe-dla-Rosji-beda-gotowe-za-1-2-lata/> (16 VII 2014).

współpracy zdefiniowanej jako partnerstwo strategiczne. Pierwsza połowa lat 90. została zdeterminowana negocjacjami w sprawie wycofania armii rosyjskiej oraz realizacją Traktatu CFE. Połowa lat 90. to silne zaangażowanie Berlina na rzecz Europy Środkowo-Wschodniej i wspieranie jej wysiłków na rzecz integracji z UE i NATO, co wywołało histerię na Kremlu i próby storpedowania tych wysiłków, łącznie z podważeniem sensu istnienia Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Przejęcie władzy przez nową generację polityków pod koniec lat 90. otworzyło nowy rozdział w relacjach dwustronnych pomiędzy państwami. G. Schröder i W. Putin korzystając ze swojej osobistej sympatii względem siebie oraz wykorzystując sprzeciw wobec unilateralnej polityki zagranicznej administracji prezydenta G. W. Busha po zamach z 11 IX, zbudowali razem z Paryżem oś sprzeciwu wobec działań amerykańskich. Zacieśnianie stosunków dwustronnych nadwąttiło relacje Niemiec z sojusznikami w krajach bałtyckich, Polsce i na Ukrainie, czego dopełnieniem była decyzja o budowie na dnie Bałtyku dwóch nitek gazociągu Nord Stream. Po zmianie na stanowisku kanclerza RFN, A. Merkel *de facto* kontynuowała politykę partnerstwa strategicznego swojego poprzednika. Z kolei G. Schröder podjął dość wątpliwą z punktu widzenia etyki decyzję o wejściu w skład zarządu spółki Nord Stream. Zarówno w niemieckich, jak i zagranicznych mediach pojawiło się pytanie o rację stanu RFN, czy raczej partykularne interesy G. Schrödera. Również zmiana na stanowisku prezydenta FR w maju 2008 r. nie przyniosła żadnych znaczących zmian w rosyjskiej polityce zagranicznej względem Niemiec. Niemcy razem z Francją zawetowały możliwość przyznania MAP Ukrainie i Gruzji na szczycie NATO w Bukareszcie, a konflikt rosyjsko-gruziński z sierpnia 2008 r. całkowicie zamknął Gruzji drogę do struktur NATO na co najmniej dekadę. Za deklaracjami politycznymi szły konkretne zobowiązania, przede wszystkim kontrakty na dostawę nowoczesnego uzbrojenia i wyposażenia dla rosyjskich sił zbrojnych.

Dla Berlina współpraca z Moskwą na płaszczyźnie bezpieczeństwa jest dość kłopotliwa, co wynika z chęci zachowania silnej pozycji z relacjach zarówno w ramach UE, sojusznikami z Europy Wschodniej, wyjątkowo wyczulonych na jakiegokolwiek zbliżenie niemiecko-rosyjskie oraz z USA, m.in. odwołano wspólne niemiecko-rosyjskie manewry zaplanowane na czerwiec 2013 r. w obawie przed reakcją sojuszników¹¹⁸. Z kolei strona rosyjska prowadzi konsekwentną ekspansyjną politykę zagraniczną zorientowaną na powiększenie swojej strefy wpływów poprzez uzależnienie energetyczne i organizacje polityczno-gospodarcze, np. Unia Euroazjatycka (ros. *Евразийский Союз*), lub za pomocą ograniczonej projekcji siły, jak miało to miejsce wobec Gruzji i Ukrainy.

¹¹⁸ *Germany Cancelled Military Manoeuvres with Russia*, <http://freepl.info/4053-germany-cancelled-military-manoevres-russia> (17 VII 2014).

Summary

Kamil Adam Szubart

Russo-German Cooperation in the Field Of International Security since 1990 to This Day

The aim of the paper is to synthetically present the German-Russian cooperation in the field of international security after collapse of the Soviet Union, throughout German both states unification, implementation of the CFE Treaty, and Russian troops withdrawal from Germany, until nowadays. The paper was divided into two parts by author which includes two eras of both states relations since 1990. First of them contains description of bilateral cooperation since 1990 until 1999. An author pays a lot of his attention on mentioned withdrawal Russian troops from eastern territory of Germany, achievement of the CFE Treaty and weapons of mass destruction which holders were four countries of collapsed Soviet Union, namely Russian Federation, Ukraine, Belarus and Kazakhstan. Germany and other countries of Western were really interested to protect these resources of weapons of mass destruction, and then getting to Russia as an international law's successor of the Soviet Union.

The second chapter of the paper is focused on German-Russian relations since 2000 until June 2014. At the beginning of 21st century political power in both country was taken by leaders of new generation, namely Wladimir Putin who became a Russian president after left from office by Boris Jelcyn on 31 XII 1999, and Gerhard Schröder who had won a political election in September 1998 and then replaced Helmut Kohl.

After 11 IX 2001 the U.S. began a global war on terror and running alone, or with selected group of allies from the UK and Eastern Europe. Germany, Russia and France decided to being opposition against an American plans of overthrowing of Saddam Hussein's regime in Iraq. Besides, very fast growth of energy resources on the global market initiated Russian efforts to modernization of Russian army which has been hopeless condition since collapse of the Soviet Union in 1991. Russian authorities took negotiations with military industry companies from Germany and France. In 2010, Russian ministry of defense signed up business agreements with French and German military industry corporations which are going to deliver to Russian army until 2014 and 2015, one of the most technical advanced weapons and military equipment in the world, namely the French are selling them the Mistral warships and German Rheinmetall AG is building the training combat center of land forces in Mulino, near Nizhny Novgorod. The net worth of contract for German side is approximately 280 million euros.

The article was based on foreign literature, newspaper's publications and online sources.

Kamil Adam Szubart – mgr politologii oraz stosunków międzynarodowych, doktorant na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego